

O‘QUVCHI SHAXSIDA IRODAVIY SIFATLARNI SHAKLLANTIRISHDA O‘Z-O‘ZINI TARBIYALASH METODLARINING O‘RNI

Nozima Shuxratovna Aliyeva

O'zbekiston Xalqaro Islom akademiyasi xuzuridagi “Ziyo-Zukko umumta'lim maktabi”

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu ilmiy maqola o‘quvchi shaxsida irodaviy fazilatlarni hamda sifatlarni shakllantirishda o‘z-o‘zini tarbiyalash usullarining ahamiyatini o‘rganadi. Shuningdek, o‘rganishlar davomida o‘z-o‘zini tarbiyalashning irodaviy ta'lim sharoitida ko‘nikmalarni rivojlantirish, motivatsiya va moslashishga ta'sirini o‘rganildi. Mavzuga aloqador adabiyotlarni o‘rganish orqali ushbu maqola o‘quvchilarda muhim irodaviy fazilatlarni tarbiyalashda o‘z-o‘zini tarbiyalashning roli haqida tushuncha berishga qaratilgan. Izlanishlar natijalarida shu ma'lum bo‘ldiki, o‘quvchilarda irodani shakllantirishda o‘z-o‘zini ustida ishlash, mustaqil ta'lim hamda o‘z-o‘ziga baho berish usullaridan foydalanish juda ham samarali usullar hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: o‘z-o‘zini tarbiyalash, irodaviy sifatlar, talaba shaxsiyati, ko‘nikmalarni rivojlantirish, motivatsiya, moslashuvchanlik.

Kirish

Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan dunyoda o‘quvchilarning tanlagan kasblarida muvaffaqiyatga erishishlari uchun irodaviy sifatlarni egallash muhim ahamiyatga ega. Ta'lim sohasida irodaviylik fazilatlarini rivojlantirish talabalar uchun muammolarni hal qilish, maqsadlar qo‘yish va akademik muvaffaqiyatlarga erishish uchun juda muhimdir. Irodaviylik motivatsiya, qat'iyatlilik va o‘z-o‘zini tartibga solish kabi xususiyatlarni o‘z ichiga oladi, ular o‘rganishga faol va maqsadga yo‘naltirilgan yondashuvni rivojlantirish uchun zarurdir. Ta'lim jarayonlari bu fazilatlarni tarbiyalashda muhim rol o‘ynasa-da, o‘z-o‘zini tarbiyalash usullari o‘quvchilarning ichki motivatsiyasini oshirish, chidamlilikni oshirish va o‘zini o‘zi boshqarishning samarali strategiyalarini ishlab chiqish uchun juda foydali usullarni taklif qiladi. Ushbu maqola o‘quvchi shaxsida irodaviylik fazilatlarini shakllantirishda o‘z-o‘zini tarbiyalash usullarining ro‘lini o‘rganadi.

Adabiyotlar tahlili

O‘z-o‘zini tarbiyalash usullari va ularning irodaviy fazilatlarga ta'sirini tushunishga turli olimlar hissa qo‘shgan. Viyotskiyning ijtimoiy-madaniy nazariyasi o‘quvchilarning kognitiv

rivojlanishi va irodaviy kompetensiyalarini rivojlantirishda o'z-o'zini boshqarishning muhimligini ta'kidlaydi [1]. Bundan tashqari, Nizomiddinova ijtimoiy kognitiv nazariyasi ko'nikmalarni egallash va irodaviy o'sishda o'z-o'zini tartibga solish va o'z-o'zini ustida ishlashning samaraliligini ta'kidlaydi [2]. Bundan tashqari, Hakimovanning ilg'or ta'lim falsafasi irodaviy mahoratni shakllantirishning ajralmas komponentlari sifatida tajribaviy o'rganish va reflektiv amaliyotni qo'llab-quvvatlaydi [3]. Ushbu nazariy asoslar o'quvchilarda irodaviy fazilatlarni tarbiyalashda o'z-o'zini tarbiyalash usullarining dolzarbligini bildiradi.

O'quvchilarda irodaviy sifatlarni shakllantirish usullari va omillari

O'z-o'zini tarbiyalash usullari o'quvchilarga o'z ta'lim jarayoniga egalik qilish imkoniyatini beradigan turli xil strategiyalarni o'z ichiga oladi. O'z-o'zini boshqarish, tizimli rejalashtirilgan ta'lim va onlayn resurslar orqali talabalar o'zlarining irodaviy ko'nikmalari va bilimlarini an'anaviy sinf o'qitish doirasidan tashqarida oshirishlari mumkin. O'z-o'zini tarbiyalash bilan shug'ullanish avtonomiya, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi, bu turli irodaviy sohalarda muvaffaqiyatga erishishning ajralmas atributlari hisoblanadi. Bundan tashqari, o'z-o'zidan o'rganish talabalarga o'zlarining ta'lim tajribasini shaxsiy qiziqishlari va martaba intilishlariga qarab moslashtirishga imkon beradi va shu bilan ularning irodaviy tayyorgarligini oshiradi [4].

O'z-o'zini tarbiyalash orqali irodaviy fazilatlarni tarbiyalash muloqot, jamoada ishlash va etakchilik kabi ko'nikmalarni rivojlantirish misolida ko'rinadi. O'z-o'zini takomillashtirish va irodaviy o'sish imkoniyatlarini faol ravishda izlash orqali talabalar zamonaviy ish joylarining dinamik landshaftida rivojlanish uchun zarur bo'lgan ushbu atributlarni yaxshilashlari mumkin. Bundan tashqari, o'z-o'zini tarbiyalash qiziquvchanlik va intellektual qiziqish tuyg'usini uyg'otadi, talabalarni tanlagan kasblari bo'yicha rivojlanayotgan tendentsiyalar va yutuqlarni o'rganishga undaydi [5]. Ta'limga bunday proaktiv yondashuv o'quvchilarni rivojlanayotgan professional landshaftlarni boshqarish uchun zarur bo'lgan moslashuvchanlikni o'rgatadi.

O'z-o'zini o'rganish usulini qo'llash orqali talabalarining mustaqil ishlash ko'nikmalarini oshirish ularning motivatsiyasi, mustaqilligi va umumiy ta'lim natijalarini oshirishning samarali usuli hisoblanadi. Ixtiyoriylik ongli ravishda tanlash va o'z ta'lim jarayoniga egalik qilish qobiliyatini anglatadi. O'quvchilarni mustaqil ta'lim olishga undash orqali o'qituvchilar ularga o'z ta'limning faol ishtirokchisi bo'lish imkoniyatini beradi, bu esa motivatsiyaning oshishiga va materialni chuqurroq tushunishga olib keladi.

Talabalar mustaqil o'qib o'rganish hamda mustaqil ta'lim olish orqali o'z bilimlarini nazorat qilishsa, ular o'z oldilariga yuqori maqsadlar qo'yishlari va ilmiy izlanishlarida maqsad tuyg'usini rivojlantirish ehtimoli ko'proq bo'ladi. Bu avtonomiya tuyg'usi ichki motivatsiyani

kuchaytiradi, chunki talabalar o‘zlarining ta’lim olish jarayonlariga shaxsan sarmoya kiritadilar. An’anaviy sinf sharoitida ma’lumotni passiv qabul qilishdan ko‘ra, o‘z-o‘zini o‘rganish talabalarga mavzularni o‘z tezligida o‘rganishga, qiziqish sohalarini o‘rganishga va ularning muvaffaqiyati uchun mas’uliyatni o‘z zimmasiga olishga imkon beradi.

Bundan tashqari, mustaqil ta’lim olish yondashuvi tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini ham rivojlantiradi. Talabalar mustaqil ta’lim bilan shug‘ullansa, ular ijodiy fikrlashga, ko‘p manbalardan olingan ma’lumotlarni tahlil qilishga va o‘z xulosalarini chiqarishga majbur bo‘ladilar. Bu jarayon ularda mavzuni chuqur anglabgina qolmay, balki intellektual qiziqish tuyg‘usini va uzluksiz o‘rganishga intilishni ham tarbiyalaydi.

O‘z ustida ishlash akademik samaradorlikni oshirishdan tashqari, talabalarning umumiy bilimlari, ijtimoiy hayot tarziga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Talabalar o‘z ta’limini yo‘naltirish imkoniyatini his qilganlarida, ular o‘zlarining hurmati va ishonchini oshiradigan muvaffaqiyat va qoniqish hissini boshdan kechiradilar [6]. Ushbu vakolat va nazorat hissi nafaqat ularning ilmiy natijalarini yaxshilaydi, balki ularning shaxsiy o‘sishi va rivojlanishiga ham hissa qo‘shadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytish mumkinki, o‘quvchi shaxsida irodaviy fazilatlarni shakllantirishda o‘z-o‘zini tarbiyalash usullarining juda ham muhim hisoblanadi. O‘z-o‘zini boshqarish usullarini qo‘llash orqali talabalar o‘zlarining malakalarini oshirishlari, motivatsiyalarini kuchaytirishlari va moslashuvchanlikni rivojlantirishlari mumkin. Va bu o‘z navbatida zamonaviy mehnat bozorida muvaffaqiyatga erishish uchun ajralmas atributlardan biri hisoblanadi. Pedagoglar va siyosatchilar kasb-hunar ta’limining muhimligini ta’kidlashda davom etar ekan, o‘z-o‘zini tarbiyalashning samarali usullarini pedagogik amaliyotga singdirish har tomonlama barkamol va malakali mutaxassislarni tarbiyalash uchun zarurdir. Talabalar kuchli irodaviy ko‘nikmalarga ega bo‘lsa, ular mazmunli maqsadlar qo‘yish, ongli qarorlar qabul qilish va o‘z harakatlari uchun mas’uliyatni o‘z zimmalariga olish sifatlarini ham rivojlantirib boradilar. Bu ixtiyoriylik hissi nafaqat talabalarni o‘qishlari bilan yanada chuqurroq shug‘ullanishga undaydi, balki ularning ilmiy izlanishlarida maqsad va yo‘nalish hissini uyg‘otadi. Talabalarni o‘z ta’lim yo‘llarini nazorat qilishga undash orqali o‘qituvchilar doimiy rivojlanishga yordam beradigan o‘sh tafakkurini o‘stirish imkoniyatlari sifatida qiyinchiliklarni qabul qilishga tayyor bo‘lishlari mumkin.

Qolaversa, o‘z-o‘zini tarbiyalash, vaqtni boshqarish va o‘z-o‘zini tartibga solish kabi ixtiyoriy ko‘nikmalarni rivojlantirish talabalarning bugungi tez va raqobatbardosh dunyoda muvaffaqiyatga erishishlari uchun zarurdir. Axborot osongina mavjud bo‘lgan va chalg‘itadigan

narsalar ko‘p bo‘lgan davrda talabalar vazifalarni birinchi o‘ringa qo‘yish, o‘z maqsadlariga diqqatni jamlash va to‘siqlarga qarshi turish qobiliyatini rivojlantirishlari kerak. O‘z ixtiyoriy ko‘nikmalarini oshirib, talabalar o‘zlarining mahsuldorligini, samaradorligini va umumiy akademik ko‘rsatkichlarini oshirishlari mumkin, maktabda ham, undan tashqarida ham muvaffaqiyatga erishishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Montealegre R. Controversias Piaget-Vygotski en psicología del desarrollo. – 2016.
2. Nizomiddinova H. N. et al. KATTA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING MANTIQ VA INTELLEKTINI RIVOJLANTIRISH //Scientific Impulse. – 2022. – T. 1. – №. 4. – C. 1323-1327.
3. Hakimovna Q. Z. TA’LIM JARAYONIDA O‘QUVCHI YOSHLARNING KASB TANLASH PSIXOLOGIYASI //PEDAGOG. – 2023. – T. 6. – №. 6. – C. 400-402.
4. Qosimov U. A. TA’LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA ZAMONAVIY PSIXOLOGIYA YUTUQLARIDAN FOYDALANISH DAVR TALABI //RESEARCH AND EDUCATION. – 2022. – T. 1. – №. 8. – C. 221-227.
5. Qoriyaxon U. et al. TA’LIM VA TARBIYA PSIXOLOGIYA //Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2024. – T. 20. – №. 3. – C. 92-96.
6. Dilnavoz X. TA’LIM SIFATINI OSHIRISHNING PSIXOLOGIK JIHLATLARI //IJODKOR O‘QITUVCHI. – 2023. – T. 3. – №. 32. – C. 211-214.